

Dodatek k „Slovenskim narodnim pesmim I.“

J. Glonar — Ljubljana.

Ko je Štrekelj v spomladi 1896 »Slovenski matici« poslal rokopis za 2. snopič »Slovenskih narodnih pesmi«, ga je po takratnem Matičinem pravilniku dobil v oceno odsek, ki so ga tvorili Wiesthaler, Fr. Lampe in Pleteršnik. Lampe je zahteval, da se naj 15 pesmi izpusti, ker je njih vsebina pohujšljiva, Pleteršnik pa je predložil, naj se rokopis Štreklju vrne, da ga primerno spremeni.¹ Štrekelj je inkriminirane pesmi izločil iz rokopisa in jih shranil za poznejše čase, ko bi se naj kot nadaljevanje prvotnega »corpusa« izdalo še vse ono gradivo, ki bi se bilo med časom njegovega izhajanja nabralo.

Ker ni pričakovati, da bo to nadaljevanje v doglednem času moglo iziti, in ker bi »corpus« brez teh pesmi bil nepopoln, saj bi mu manjkal tako pomemben in starinski motiv, kakor je na pr. incest, se priobčujejo pesmi na tem mestu. Ker je Štrekljev način publikacije zelo potraten (ne da bi pri tem svoj namen dosegel!), so priobčene tukaj po načinu, ki ga je Štrekljev kontinator uvedel v 16. snopiču SNP in ga v zaključnem uvodu v IV. zvezek obširno motiviral. Vzete so iz zbirke, ki jo je sestavil Štrekelj, ji dal naslov »Spotekljive, ki niso smele biti vzprejete v I. zvezek«, in ki se danes hrani med rokopisi »Državne biblioteke v Ljubljani«.

Brat umori sestro.

(Iz ljutomerske okolice.)

1.

»Stani, stani sinek Vanek,
no ženi nama na pašo!
Ženi pod visoko goro,
pod goro na zelen travnik
5 dva bela voljiča,
dva črna konjiča!«

»Mati moja, mati draga,
mene jako glava boli.
Mati, naj sestra žene
10 pod goro na zelen travnik
dva bela voljiča,
dva črna konjiča!«

Sestrica gnala na travnik
pod goro na zelen travnik.
15 Do polnoči je igrala,
po polnoči je spevala,
igrala, spevala,
da gora zvonila!

»Sinek, sinek, idi, idi
20 gledat, kaj sestra dela,
pod goro visoko gledat,
pod goro na zelen travnik.

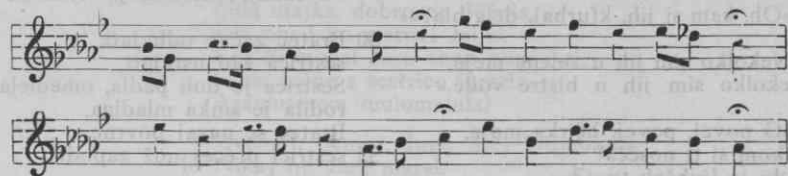
Sinek se je opravia,
sabcico prpasa. —
25 »Sestrica, sestra draga!
Jel češ z menoj greh včiniti,
al češ rajši mrtva biti?« —
»Bratec, bratec moj preljubi!
Jaz čem rajši vmreti,
30 kak s teboj grešiti.«

On potegne svetlo sablo,
sestri odseka belo glavo.
Polna gora krvi stoji,
sestrica pa mrtva leži. —

¹ Obširno je ves ta spor opisan v uvodu IV. zvezka SNP, str. *25—*30.

- 35 »Sinek moj predragi!
Kaj sestrica dela?«
»Mati moja preljubljena!
Sestrica pod goroj visokoj
- lepe rožice si trga,
40 rožce bele no rómene;
venček bo delala,
Mariji ga dala.

1. Iz VO. XIX. G. XLVI., kjer kaže zapis nekaj stilističnih sprememb, ki so pri Vrazu navadne. Pripisana je sledeča melodija:

Na 55 verzov razširjena stilistična varianta se nahaja v VO. I. 7. Po tem prepisu jo je Vraz natisnil v NPS. 84—87, z nekolikimi spremembami. — Prim. tudi Kuhačevo melodijo na ta tekst v njegovi zbirki IV., št. 1538. — Druga Vrazova varianta se nahaja v Kastelčevem prepisu v njegovi ostalini (list 84 a), ki jo je našel Jul. Polec.

2.

(Iz Fram.)

<p>Marinka je gnala voličke past
le v zelene travnike
no tude v ograjene pašnike.
Anzel ji je nesel fruštekel,
5 fruštekel no južnico,
fruštekel no južnico.
»Le holaj, holaj Marinkica,
dopolni ti zdaj voljo mojo!«
»Nikar ti, nikar ti, le Hanzel mlad,
10 le Hanzel mlad, preljubi moj brat!
Ptičke uže po luftu letajo,
ko naju bodo Bogu tožile.«
»Če mi ne dopolniš moje volje,
odsekal bom ti glavico proč.«
15 »Nikar ti, nikar ti, Hanzel mlad,
Hanzel mlad, prebljubi moj brat!«</p> | <p>Potegnoj je Hanzel svetel meč,
odsekal Marinki glavo proč.

Voli so uže domu šli,
20 močno so erjuli,
po Marinki žalovali.

Mlad Hanzel je uže domu šel.
»Le kam je pa mlada Marinčica šla?«
»Marinka si rože nabirala,
25 ker si je kranclj spletala.«

»Holaj, holaj Hanzel mlad,
kaj da imaš tak krvavi meč?«
»Ena kača me na potu srečala,
močno proti meni sagala,
30 močno proti meni sagala:
odsekal sem ji le glavico proč.«</p> |
|---|---|

2. Zapisal O. Caf; pela Marinka Bobnica. — Iz CO. III. 30.

3.

(Gorenjska.)

<p>»Me močno glavca boli,
spod serčica ogenj gori.«

»O kaj ti pravim, hčirka moja,
pojdi v svitlo kamrico,
5 noter leži na belo postlico,
de bi tebi, hčerka, laglej bo.«</p> | <p>»Jest sim to use skušala,
meni vender neč laglej ni.«
»O kaj ti pravim, hčirka moja,
10 pojdi, pojdi u keuder hladan,
notri boš pila vince slatko,
de bi tebi, hčirka, laglej blo.«</p> |
|--|--|

- »To sim že use skušala,
pa mi ni neč pomagalo.«
- 15 »»Morda si, hčerka, noseča?««
- »Saj nisim prvič zdaj,
sej sim devetič noseča.«
- »Oh, kam si jih, k(urba), dela bla?««
- »Nekolko sim jih u zelene mejč,
20 nekolko sim jih u bistré vodé.«
- »O povej, povej, hčirka moja,
s kom si ti noseča?
Kdo je ljubček tvoj?««
- »Ljubček moj je bratec moj.«
- 25 Na sveti je večí žalost ni,
kir je sestrica z bratcam noseča.
- Ljubček je šel v deveto vas,
sestrica gre pa za njim:
»O čakaj, bratec moj, o ljubček moj!«
- 30 Bratec začne odhajati,
sestrica zad ostajati.
Sestrica je doli padla, omedlela,
rodila je sinka mladiga.
Bratec se nazaj povrne,
35 sestrici precej nož zapodi.

3. Neznaneга zapisovavca. — Vzeta iz VO. XX. 52, kjer jo je zapisala pisanja ne zelo vešča roka. Oblika *bo* v 6. verzú kaže na gorenjščino (= *bto*). Snov te pesmi poznajo tudi Nemci; dunajski otroci pojo pri igri ostanek balade, ki kaže isto vsebino. Nemška pesem se začénja: »Mariechen sass auf einem Stein, es that ihr weh ihr Herzelein. Es kam zu ihr ihr Bruder her...« — Prim. Zeitschrift für öst. Volkskunde, 1898, 211.

4.

(Ljubljanska.)

- Marička sedi na kamenu, kamenu, kamenu,
Marička sedi na kamenu, kamenu.
Marička češe zlate lase,
Marička začne jokati.
- 5 Na to pristopi Karol brat:
- »Zakaj pa jokaš, ti dekle?«
»»Zato, ker moram jutri umret.««
Nato jo sune Karol brat.
Marička je zdaj angelček
10 in Karol brat je parkeljček.

4. Peli 1. avg. 1937 Majda Glonar in Jožica Zupančič, ki sta se je naučili v osnovni šoli v Lichtenturnovem zavodu, kjer se poje pri rajanju. Vsi verzi se ponavljajo kakor prvi.

5.

(Iz Bratonec.)

- »Sinek Martinek, pa kan si odo ti?«
»»Jaj, lüba moja mati, na zelene travnike.««
- »Sinek Martinek, pa ka si delao tan?«
»»Jaj, lüba moja mati, kobile paseo san.««
- 5 »»Sinek Martinek, pa ka si vido tan?«
»»Jaj, lüba moja mati, tri bele deklice.««
- »Sinek Martinek, pa ka so delale?«
»»Jaj, lüba moja mati, rožice trgale so.««
- »Sinek Martinek, pa ka so z rožami?«
10 »»Jaj, lüba moja mati, vence plele so.««
- »Sinek Martinek, pa ka so z vencami?«
»»Jaj, lüba moja mati, k Mariji so devale.««

Sestra ubije brata.

6.

(Belokranjska iz Gribelj.)

Pasel Jure kojnce po logi zelenem,
 vrača kojnce i majko zaziva:
 »Šalte m obet po Dorici, verni lubi moji!«
 Čula majka, dobro ne dočula,
 5 šale obed po sestrici Jelici.
 Kaj bi mogel Jure obed obedvati,
 to se začne s sestrico igrati:
 Ajamusesem mulomalula!

»Nemoj, nemoj, Jure, moj brajenko!«
 10 Nikaj ne Jure maral,
 meni se jako razmilelo,
 popala sem nož iza pasa,
 vbola sam ga pod belo srdašce,
 zgrudil se je na zemlico černo.«

15 Gleda majka čez line visoke,
 milo je čerko pitala:
 »Kadi je tvoj Jure, brajenko?«

»»Jure meri černo zemlo s širokemi pleči.
 Kaj ste slali obed po sestri Jelici,
 20 kaj ne bi bili slali po njegovu lubi Dorici!««

6. Neznaneza zapisovavca. — Iz okornega zapisa v Barletovi zbirki. Povedal stari Urh na štef. 50.

Nezakonska mati otroka zavrže.

7.

(Gorenjska.)

Je tekla Urška v lep somenj
 tam po zelenim gojzdiku,
 Pa srečal jo je Anzelj nje,
 tako je rekel Anzelj nje:
 5 »Kam pa ti tečeš, Urška,
 po tim zelenim gojzdiku?«
 »»Jez tečem pa tje v lep somenj
 po tim zelenim gojzdiku.
 Zdaj pa midva brž tje pojva,
 10 tamkej, kjer fantje rajajo!««
 »Kaj pa je tebi, Urška,
 da si tako prepadena?
 Ko sva midva včas rajala,
 si skozi lepš' prihajala;
 15 zdaj pa, če si bolj rajala,
 si skozi grš' prihajala?«
 »»Ko tekla sim tje v lep somenj
 po tim zelenim gojzdiku,
 povila sinčika sim dva,
 20 oba lepa, oba mlada,
 zavila ju v pleničice,
 vteknila sem ju v duplice.««
 Tako je rekel Anzelj nje:
 »Zdaj pa midva brž tje pojva!
 25 Če midva živa najdeva,
 ti kupil bom pšeničico,
 pšeničice lodričico;
 če midva mrtva najdeva,
 ti vzel bom glavco, Urška!
 30 Kadar sta v zelen gojzdk prišla,
 je segla Urška v duplico,
 je vzela vunkej sinka dva,
 oba lepa, oba mlada,
 pa sta že bla oba mrtva.
 Potegnill 'z nožnic ojster meč,
 je vrgel Urški glavco preč.

7. Zapisal M. Valjavec. — Iz njegovega rokopisa, ki ga je hranil Miklošič. Na koncu se tam še nahaja pripis: »Boste imele vse...«, kar kaže, da se je pesem končala z nekakim moralničnim naukom. — Verze 19—22 je Valjavec v dialektizirani obliki (po zapisu v Preddvoru) priobčil v programu varaždinske gimnazije za l. 1858., str. 10.

8.

(Iz Roža na Koroškem.)

- Jerca je šla v Radolco,
na lep semen v Radolco.
Tam jo je srečol lubi nje,
kaj ji še lubi govori?
- 5 »Čej si hodila, Jerca ti,
te tako dolgo v oštarijo ni,«
- »Sim lepe hvante oblačila,
si lepe čite spletala.«
- Kaj ji še lubi govori?
- 10 »Kaj hočeš meti, Jerca ti?
- Al' hočeš meti s krame kej,
bel hočeš meti prvi rej.«
- »Jaz nočem meti s krame kej,
jaz hočem meti prvi rej.«
- 15 Prime jo za belo roko,
pela jo v oštarijo.
- Ko sta en malo plesala,
Jerca bleherna perhajala.
- »Kaj, Jerca, tebe le fali,
20 da si taku bleherna?
- Prej, ko sva dalej plesala,
Jerca, si lepa perhajala!
- Sda pa malo plesala,
si, Jerca, pa le bleherna.«
- 25 »Pokaj bi ne bila bleherna,
povila sim sinka mladeha!«
- Kaj ji še lubi govori:
»Kam si djala, Jerca, sineka?«
- »Zavila sim ha v pečico,
30 djala ha pod smerečico.
- Taku sim jome še rekla:
»Obvari te Bog in Marija!«
- Taku sim jome še rekla:
»Pokropi te merzla rosa!«
- 35 Kaj ji še lubi govori:
»Pojva jiskat, Jerca, sineka!
- Al najdava sinka živeha,
pila boš vinca sladčeha;
- al najdava sinka mertveha,
40 pila boš, Jerca, rudečeha!«
- Sta šla jiskat sineka,
sta šlišava ha vekati;
- dobila sinka živeha,
kupol ji je vinca sladčeha!
- 45 Pernesla sta ha v Radolco,
v Radolco u cerkvico.

8. Zapisal M. Majar. — Iz VO. XVI. F. 11—12.

Brat najde sestro.

9.

(Gorenjska.)

- Romarce gredo na romanje
v Golicjo k svetmu Jakopu.
Še so zašle v zeleni log,
tam pa zgubile pravi pot.
- 5 Tako romarce govore,
romarce prežalostne:
»Da bi en človek prišel od kod,
da bi pokazal pravi pot!«
- Še komaj to izgovore,
10 že se zaslišijo stopnje.
- Po gojzdu pride jager zelen,
jager zelen, lepo storjen.
»Kaj delate tu deklice,
da ste tako preplašene?«
- 15 »Me pa gremo na romanje
v Golicjo k svetmu Jakopu.«
- Tako je rekel jager zelen,
jager zelen, lepo storjen:
»Dajte mi mlajšo romarco,
20 da vzamem jo seboj,
vam pa pokažem pravi pot
v Golicjo k svetmu Jakopu.«
- »Kje si pa, deklica, doma,
K si tak obraza belega?«
- 25 »Jaz sem spod grada belega,
iz ene male kajžice.

Pa nimam oča, matere,
pa družga tud nobenga ne.
Le enga brata še imam,
30 pa še za tega nič ne vem.«

Segel je v aržet židani,
dal ji je belih tolarjev:
»Le, le, ná! sestrica moja,
za cerengo, za dotico!«
35 Segel je v aržet židani,
dal ji je zlatih rumenih:
»Le, le, ná! sestrica moja,
za cerengo, za dotico!
Ti si sestričica moja,
40 doma spod grada belega.

Preteklo je že dvajset let,
kar bil sem jaz od doma vzet.
K' je bil Turk beli grad razdjal,
je mlade nas seboj pobral,
45 Od tistihmal več slišat ni,
kako da se doma godi.
Ves čas se dobro mi godi,
le Turk domu me ne pusti.
Mol' ti za me, jaz pa za te,
50 pa tud za stariše ljubé.
Ne bova se več videla,
u pesmih le se slišala.«

Sestrica žalosti omedli,
nikoli več bratca vidla ni.

9. Zapisal Jos. Levičnik. — Iz Novic XVII. (1859), str. 302.

10.

(Izpod Krna.)

Napravljajo se romarji
na presvete Lušarije,
zbere se jih sto in petdeset.
Ko pa prav daleč pridejo
5 oj prav daleč pod Beligrad,
jih sreča neki mlad gospod,
oj mlad gospod, galant gospod.
Zavprašajo ga romarji:
»Kod gre se na Višarije?« —
10 »Saj bi vam 'tel povedati,
povedati, pokazati,
ko bi mi dali, kar želim.«

Romarji so obečali,
mu niso smeli zlagati,
15 k' so šli na svete Lušarije.
Gospod zbral s srede romarco.
O Bog daj kmalo trdi mrak,
ta trdi mrak, ta bel' oblak,
da b' šel gospod z romarco spat!
20 Bog dal je kmalo trdi mrak,
ta trdi mrak, ta bel' oblak,
gospod je šel z romarco spat.

Gospod zavpraša romarco:
,Al imaš oča, matere?'
25 »Očeta nimam, mater ne!«
,Al imaš nunca al nune?'
,Al imaš unca al ujne?'
,Al imaš svaka al teté?'
30 »Svaka nimam, tete ne!«
,Al imaš brata al sestre?'
,Al imaš brata pač,
pa je v Belimgrad' za šribarja.«
35 ,Ustan', ustan', sestra moja,
ti si zares sestra moja,
greva na svete Lušarije!'

Ko ona gor mi prideta,
se vrata same odprejo,
40 zvonovi sami zvonijo,
in maša sama se bere
od prevelikga veselja —
Pomagaj Jezus, Marija!

10. Neznaneга zapisovavca. — Iz Zakrajškovega Goriškega letnika za l. 1864., str. 218—219.

Mati prevarjena.

11.

(Iz Škofljega gradca na Hrvaškem.)

Ženil se je Novak junak
spod Novoga, spod Beloga,
un mi bere Podnočicu,

Podnočicu devojčicu!
5 To počuje stara majka:
»Ne ženi se, Novak junak,

- spod Novoga, spod Beloga.
Podnočice devojčice,
ke su lepše, te su lene —
10 mlado čedo pod pojاسom.«
To počula devojčica,
rastuži se devojčica.
To je počul Novak junak,
zapital je tanko milo:
15 »Kaj je tebi, devojčice?
Jeli nemaš svatom dara?«
»Ja ga imam, svatom dara,
ja ga imam, belo ruho,
mlado čedo pod pojاسom.«
20 »Ne tuži se, devojčice,

- podpri boke bele ruhe,
pak porodi mlado čedo.
Povij mi ga v koprivicu,
pošlji mi ga po Dunaju,
25 po Dunaju k stari majki,
k stari majki na kolena.«

»Boga tebi, mlado čedo,
ja te ne znam ni ne poznam,
čija s' roda i plemena.«

- 30 »Ja sam roda tvojga sina
i plemena tvoje snehe.«

11. Zapisal J. Tkalcíč. — Iz Slovenskega glasnika X. (1864), str. 352.

Meniha.

12.

(Gorenjska.)

- Leži, leži ravno polje,
na polju stoji klošter lep,
pa v njem menihov je štirinajst,
med tim' dva močno žaljeta.
5 Še ju je vprašal star vratar:
»Kaj vama je, meniha dva,
ker tako močno žaljeta?
Al zato tako žaljeta,
k' sta starše pustila doma?«
10 »Midva zato ne žaljeva,
k' sva starše pustila doma;
midva zato le žaljeva,
k' sva ljubce pustila doma,
k' imava oba nošče.«
15 Tako je velel star vratar:
»Sta j'ma kej pustla živeža?«
»Sva jima pustla živeža
en star pšenice rumene,
eno dežo masla rmeniga,
20 lodrico vinca sladkiga.«

Še sta prosila vratarja:
»Spusti naj' eno urico,
oj eno urco al pa dve,
al pa celo do belga dne.«

- 25 Še ju je spustil star vratar.
Izzula sta brž coklice,
obula črne škornice;
izsolkla sta brž kutice,
obolkla črne suknjice;
30 odvezala sta štričike,
opasala sta pintice.

Še se vzdigneta in gresta,
kamor predeleč sta prišla,
deleč pod okno izbino.

- 35 V izbi pa peti slišita:
»Ajaj tutáj! moj ljubi sin!
tvoj oča je za mnih bil.«

12. Zapisal M. Valjavec. — Iz njegovega rokopisa, ki ga je hranil Miklošič.

Študent ob glavo dejan.

13.

- Študent je študiral premočno,
de si je zmešal svojo glavo.
Sveto Trojico je premišlaval,
kako so tri peršone le en Bog.
5 Gor noj doli po mestu hodi,
še tako pravi, govori:
»Kar je v Ljubljani mladih frav,
sim že per vsih študentič spal,
per mladi rihtarci tri noči,
10 pa nisim stisnil skup oči.

Rihtarca pa ima sina dva
in rihtar ž njima se štima,
pa sta oba sina študentova.«

- To je zaslišal rihtar mlad:
15 »Le sem, le sem, vi hlapci moji!
Hlapci hudi, nevsmiljeni!
De mi študenta vjamete
in ga na trančo peljete.
Na tranči bo sedel let' in dan,
20 de si bo prosel smrti sam.«

- Hlapci študenta vjamejo,
in ga na trančo peljejo.
Na tranči je sedel let in dan,
de si je prosel smrti sam.
- 25 Kar je v Ljubljani kapucinarjev,
kapucinarjev, petrinarjev,
vsi za študenta prosijo,
de bi mu leben šenkali.
Noben ni mogel sprosit nič.
- 30 Tako še študentič govori,
še tako pravi, govori:
»Ko bi moja mati vedla to,
kako se pač meni zdaj godi,
raji bi dala družih pet,
- 35 de b' meni leben ne bil vzet.
- Moja mati je sestra knezova
in botra cesarjova.«
- Gospoda to zaslišati
študentu precej leben šenka.
40 Tako še študent govori,
še tako pravi, govori:
»No, kaj ti pravim, rabelj moj,
odsekaj mi mojo glavo preč!
Koder bi hodil, kjer bi bil,
45 bi nikdar več vesel ne bil.«
- Rabel mu odseka preč glavo.
Storila se je gosta meglica,
polna nebeških angeljcov:
Vzeli so dušo in teló,
nesli gori so jih v sveto nebo.

13. Neznaneža zapisavca (A. Smoleta?). — Iz ostaline M. Kastelca.

14.

(Iz Melec na Tolminkem.)

- Študenteč, študenteč,
študenteč mlad
študirav je nuč jen dan,
študirav je sama sveta Trajica,
- 5 de si je zamotu saje glavica.
Gare n dal pa Dunaj pahaju je,
lpu je žvižgav, še le lipš je piv:
»Kar jeh je na Dunaj lejdik dekliet,
pr usih sm ležau inu spav,
- 10 pr mladi rihtarc narvečkrat!«
- »Al češ mit glavca sikana,
al češ mit glavca šejnkana?«
- 25 »Čajte, čajte, gaspudje vil
Jest bam gavuru besidce tri:
Maje mat je bla buotra cesarjeva,
jenu bla sestra firštava;
maje mat je jmila tri gradi,
30 pa nje sina abednga nkuoder ni.
- Gaspudje se druč zbiraje,
čes študenta sadba sklipaje,
jenu druč študenta vprašaje:
»Al češ mit glavca sikana,
35 al češ mit glavca šejnkana?«
- »Šntiencje je že splitana,
naj le ba še glavca sikana!«
- Mlad mrgovt je patiegnu ven vojstri
meč,
- vrgu je študentu glavca preč.
40 Glavca tam na tleh leži,
dušica se v nebieseh veseli.
- 15 tje v paražuon ga pejlati:
»Nuotr baš ležau nuč jen dan,
de baš prasu smrti sam.«
- Nuotr je ležau nuč jen dan,
še je ni prasu smrti sam.
- 20 Gaspudje se vkep zbiraje,
čes študenta sadba splitaje,
jen študentča vprašaje:

14. Zapisal Iv. Murovec, ki mu jo je pela njegova mati. Štrekelj je v svojem zapisu skušal pokazati obenem podobo tamošnjega narečja. V knjižni slovenščini je, z neznatnimi razlikami, pesem iz ust iste pevke zapisal J. Kokošar. V Kokošarjevi zbirki se nahaja tudi fragment začetka, ki ga je zapisal I. Kenda.

15.

(Gorenjska.)

- U Ljubljan' je bil študent,
k' se je učil močno,
de si je zmešal glavo.
Še tako pravi, govori:
- 5 »Kolkor je v' Ljubljani frav,
per vsaki sim že jez spal,
samo per rihtarc tri noči,
de nisim stisnil oči.

